

KETTU PROFESSORIN
VAATTEISSA

Didier Eribon, *Michel Foucault*. (1991) Suomentanut Päivi Järvinen & Pertti Hynynen. Tampere: Vastapaino 1993.

David Macey, *The Lives of Michel Foucault*. London: Hutchinson 1993.

Paul-Michel Foucault (1926-1984) näyttää olevan välttämätön lähde joka keskustelussa ja joka tutkimuksessa, ainakin akateemisessa maailmassa. Vallasta, järjestä ja sairaudesta on mahdotonta puhua ilman viittausta tähän henkilöön ja hänen kirjoituksiinsa.

Mutta henkilöä ja kirjoittajaa on jo vaikeampi tavoittaa: yksikään Foucaultin teos ei sellaisenaan paljasta subjektia, joka johdonmukaisella tai yhteneväisellä tavalla pyrkisi vakuuttamaan lukijan. Päinvastoin, kirja toisensa jälkeen osoittaa uusia alkuja, uusia lähestymistapoja, toisia alkuja ja aivan toisia lähestymistapoja, ikäänkuin samalla nimellä kirjoittaisi joukko samanmielisiä mutta eri kokemuksilla siunattuja oppineita.

Takana on kuitenkin yksi mies, tämä Foucault, jonka oma elämä johti hänet peittämään jälkiään, etsimään nimettömiä syyllisiä ja vapauttamaan meidät ja itsensä vapautetulla ja retorisesti vuolaalla järjellä.

Uudemmassa ranskalaisessa filosofiassa on noudatettu hyvin **Edmund Husserlin** ajatusta tieteen erilaisten ”tyylisuuntausten” analyysistä. Foucault rakentaa oman filosofiansa kokonaan tieteiden historiasta, näiden tyylien tavasta käydä asioiden ja ihmisten kimpuun. Jokaisella ajalla on omat tapansa, jotka eivät niinkään kerro siitä, mistä väittävät kertovansa, vaan paljastavat epäsuorasti ja vain myöhemmälle analyysille sen, mitä peittävät. Tieteenharjoittajien hurskas pyrkimys Totuuteen osoittautuu näin lukien heistä itsestään riippumattomaksi Todellisuuden peittämiseksi. Tutkiminen on kuvittelukykä ja se väistää sen, mikä on todellista.

Foucaultilla oli kaksi stigmaa: hänet oli määritelty mielisairaaksi ja hän oli itse huomannut olevansa homo. Edellinen oli yhteisöllinen ja historiallinen stigma, johon hän saattoi ottaa välimatkaa. Jälkimmäinen oli omaan elämään liittyvä tosiasia, jota ei voinut etäännyttää. Nämä kaksi asiaa yhdessä kulkevat — jälkikäteen tarkastellen — käsi kädessä hänen tutkimusaiheissaan, poliittisessa toiminnassa ja filosofisissa kannanotoissa. Hän oli idealisti, joka pyrki löytämään henkilökohtaisen asenteen sairauten ja historiallisen syyän poikkeavuuden ongelmaan. Tämän etsimisen tarkoituksena oli vapauttaa ihminen, ensin Paul-Michel ja sitten toisetkin, siitä satunnaisesta ja täysin mielivaltaisesta koneistosta, jonka mielipiteet muodostavat, kun niitä masinoidaan vallaksi.

Englantilainen älykkökirjailija **David Macey** kirjoitti viime vuonna kirjan *The Lives of Michel Foucault*, jonka päämääränä oli kerätä yhteen ne eri elämät, joita filosofi eli. Kirja on mielenkiintoinen

mutta tuomittu epäonnistumaan: Foucault ei ehkä onnistunut kadottamaan subjektiaan mutta hän näyttää todistavan elämällään ja kirjoillaan elämän fragmentaarisuutta, jatkuvaa katkeilemista, eritasoisuutta, irrallisuutta, jota pitää yhdessä vain hänen oma sisäinen kokemisensa, jota oli useinkin pakko väkivalloin voimistaa; ilman kipua, ilman väkivaltaa kokeminenkin alkoi katkeilla.

Maceykin päälähte on **Didier Eribonin** kirja. Eribon oli Foucaultin ystävä, joka tunsi filosofin läheltä ja oli seurannut tämän kirjallista uraa juuri sillä likinäköisyydellä, jolla sen voi läheltä tehdä. Eribon tunsi hyvin sen sisäänlämpivän akateemisen maailman, jossa asiat hoidettiin veljessopimuksin, mutta oli itse sen ulkopuolella. Niinpä Eribonin kirja Foucaultista ei etsi yhtä luonnetta, ei esitä karriääriä eikä rakastajien luetteloa. Pikemminkin on kyse intellektuaalisen muutoksen historiasta, jossa oudot, arkipäiväiset ja usein jopa järjenvastaiset tapahtumat katkaisevat suunnitelmat ja muuttavat filosofin elämänsä. Samalla muuttuu myös tutkimuksen kulku.

Eribon kuvaa erinomaisesti, kuinka juuri tämä satunnaisuus, elämän muutoksessa toimiminen, on intellektuaalista elämää. Sen vastakohta, pitäytyminen itse luotuun, etukäteen suunniteltuun ”kehitykseen”, on pohjoisten maiden mielenvikaisuutta, jota tukee outo protestanttinen työmoraali, jossa ahkeruus voittaa ajattelun. Foucault osoittelee tätä eroa ja näkee sen lähelläänkin, esimerkiksi suhteessaan **Sartreen**. Ystävät kutsuivat Foucaultia ketuksi, joka tunnetusti on taipuvaisempi kuin susi ja karhu.

Eribonin kirja Foucaultista voisi olla mainio avaus vapaampaan intellektuaaliseen rooliin. Mutta pohjoista lukijaa taitaa kiinnostaa enemmän ympäristö, jossa kirjan sankari eli: sananmukaisesti *kuohuva* Pariisi, jossa jokainen täyspäinen ihminen vastustaa loppuun asti konsensusta, tuota ajattelua tappavaa tautia. Ajattelemisen ja toimimisen vapaus voidaan voittaa vain olemalla eri mieltä. Myös sukupuolinen erilaisuus, kun se on tietoista eikä vain viettien viemää, toimii tätä tautia vastaan. On parempi, että ihminen menehtyy immuunikatoon, joka on seurausta vapaasta sukupuolielämästä, kuin että hän kuolee pystyyn eikä pääse hautaan.

Didier Eribonin teos ja sen suomenos ovat kuin *Nuoren Wertherin Kärsimykset* 1990-luvulle: täynnä uutta, täynnä herätteitä, viljalti viisautta ja ihmisen kaunista heikkoutta, joista saat-
taa syntyä viisautta, kunhan ne itse elää.

Juha Varto